

Ա. ԶԻՂԱՐԵԱՆ

ԱՐԵՎԱԾԱԳ

1974

— ՍՈՒՆՈՒՍ —

891.99

Q-57

NOV 2011

891.99

2-57

mf

Ա. ԶԻՂԱՐՅԱՆ

ԱՐԵՎԱԾԱԳ

1018 3971
37163

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԱԲԽԱԶԻԱՅԻ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

ՍՈՒԽՈՒՄ

1934

24.07.2013

51912

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ.

„Արևածագն„ իմ ստեղծագործությունների առաջին ժողովածուն է, վոր գրել եմ տարբեր ժամանակներում—1924 թ. սկսած մինչև 1930 թ.:

Յեռ ինձ յերբեք բանաստեղծ չեմ համարել և գրել եմ վոչ թե հրատարակելու, այլ ինձ համար, բայց այսօրվա գրական մեծ շարժումը, վորը ծավալվել է մեր յերկրի ամեն մի անկյունում, դուրս հանեց նաև ինձ:

Ա. Զիդարյան

Հանձնված է մամուլին 25/VI—34 թ.
ստորագրված է տպագրութ. համար 16/VII—34 թ.
ծավալը 2 թերթ. չափ 60×75,
թերթի տարողությունը 30,240 նշան.
Գլավիտ 32—a
Պատվեր № 2941. Տիրաժ 2000 օրինակ.
Արպեսհրատի տպարան.

* * *

Յերեկվա անգուսպ հողմերում ձևված՝
հողմերի թափն ե իմ հոգում անեղ.
Այսօր որերի թևերը դարձած՝
Որերի յերգն եմ հյուսում ամեն տեղ:

Հողմերը տարան սիրտս փոթորկվող,
Տարան խառնելու հազար սրտերին.
Թռան, գնացին մտքերս այրվող
Ավետիք տալու գալիք դարերին:

Յեվ յես առանց ինձ . . . աշխարհն իմ հոգում
Անյերկյուղ ընկած որերի առաջ,
Համառ ու վստահ ճամբա յեմ պատռում,
Վոր գտնեմ, ստեղծեմ ինքս ինձ նորից:

Վողջո՛ւյն եմ ասում ծնվող սերնդին,
Փառքով եմ հիշում ծնունդս վաղաժամ
Յեվ աշխատանքս, ինչպես յերգ, ժպիտ
Նետում եմ թափով բյուր սերունդներին:

1926 թ.

Յերեան

ԳԱՐՈՒՆ

Արեն այնպես վառում ե այսօր . . .
(Դեռ երեկ ձյուն կար մայիսի վրա,
Յեվ հազար կյանքեր դարձնելով այսօր,
Ջերմ վողջունում են գարունն այս տարվա:

Ինչ՞ով յես արդյոք պիտի վողջունեմ
Գարունը հոգուս, գարունը կյանքի . . .
Քանի՜ գարուններ ձուլվեցին իրար,
Քանի՜ գարուններ ապրում եմ հիմի:

Դյու՞ղ պիտի արդյոք գնամ այս ամսին,
Յեվ ինչպես շոփեր իմ տրակտորով
Քանգեմ դարերի սահմանները հին,
Ձուլեմ սրտերը բսած իրար քով:

Թե՞ դորժարանում պիտի մաքառեմ
Հինգամյակը մեծ չորս տարվա համար.
Յեվ այդ պայքարում յես ինձ պատրաստեմ
Գալիք ե՛լ հսկա գործերի համար:

Թե՞ գնալու յեմ դեպի ռազմադաշտ
Վառող—գնդակից յերգեր հյուսելով,
Շաղ տամ աշխարհով մեր հոգին անհաշտ՝
Նա ել բռնկվի մեր յերկրի բոցով:

Ուր ել վոր գնամ, ինչ ել վոր լինի,
Յես միշտ պատրաստ եմ յերգ ու ժպիտով,
Ուր ել վոր յեղնեմ մարտի այս տարի
Պիտի հեղեղեմ իմ հոգու թափով:

Ինչ՞ով պիտ արդյոք ես ջերմ վողջունեմ
Գարունը հոգուս, գարունը կյանքի . . .
Քանի՜ գարուններ ձուլվեցին իրար,
Քանի՜ գարուններ ապրում եմ հիմի:

1930 թ.

Լենինգրադ

ԱՐԵՎԱԾԱԳ

Իմ դեմ բացվեց հարթությունը խորհրդային,
Հարթություններ՝ այնքան նոր ու այնքան
եղ հին.

Ինչքան նայես այս դաշտերով անծայր-հեռուն,
Նոր հեռուներ միշտ կբացվեն հեռվում-հեռուն:

Տեղ-տեղ մենակ լայնատարած դաշտերում
Փոքրիկ թփեր դեպի վեր են բարձրանում,
Կաթիլներ են կարծես նոքա քրտինքի,
Վոր քամվել են ճակատիցը մայր յերկրի:

Իսկ թփերից դեպի այն կողմ, ինչպես յե-
զերք,

Տարածվել ե անտառն անհուն դեպ արևելք.
Անցած մռայլ, արյունոտ ու սև դաժան
կյանքի

Հուշարձան ե՝ մռայլ, վշտոտ ու կենդանի:

Անտառի մոտ, նրա փեշին փաթաթված,
Կծկվել են խրճիթները մեր գյուղի,
Վորտեղ այժմ վեր են կացել խոր քնից
Լվացվում են հերոսները որերի:

Իմ դեմ բացվեց հարթությունը խորհրդային,
Հարթություններ՝ այնքան նոր ու այնքան
եղ հին.

Դեռ քիչ առաջ սև խավար եր խոր, անհատակ,
Այժմ իմ դեմ արշալույս ե—արևածագ:

1929 թ.

Լենինգրադ

Ն—ԻՆ

Այսօր ստացա նամակդ վերջին,
Վորտեղ լալիս ես գրչի արցունքով.
Հիշեցրիր նորից որերը մեր հին,
Որերը թաղված որերի փոշով:

Գրում ես, լալիս ու չես հասկանում,
Թե ինչպես հանկարծ յես անհայտացա,
Թե ինչպես հանկարծ մնացիր մենակ
Նստած ծովափի հին քարի վրա:

Ու գանգատվում ես քո ճակատագրից,
Վոր լավ որերդ շատ արագ անցան.
Ու հարց ես տալիս, թե ինչո՞ւ, ինչի՞ց
Վողջը թողեցին ու անհայտացան:

Գրում ես նույնպես, վոր մեր դասընկեր
Սուրբիկն ել գնաց, ու այժմ դու յես
Շրջում ծովափում մենակ, անընկեր,
Իսկ շուրջդ բոլոր խորթացել ե քեզ:

Ու հեկեկալով խնդրում ես յերկար,
Վոր հասկանամ քեզ ու վերադառնամ,
Թե չե ձանձրույթը պատել ե համառ,
Որորում ե քեզ յերկյուղը մահվան:

Ու վերջացնում ես խոսքերով անկապ,
Վորոնք սրտիցդ քանդվելով հատ-հատ,
Վոնց հալվող մամի կաթիլները պաղ,
Ներկել են թղթի յերեսը ճերմակ:

Փակեցիր աչքերդ որերի հանդեպ,
Չուզեցիր լսել աղմուկը պայծառ,
Ու ձեռդ առած սիրո մի հին վեպ
Թմրեցրիր հոգիդ յերգով միալար:

Ու սենյակը ձեր դարձրիր փոքրիկ խուց,
Աղոթող կույսի պես փակվեցիր այնտեղ,
Իսկ հարսիդ հայելին դարձրած իկոնա
Վտիտ մոմի պես դեմն եյլը դու միշտ:

Ու հիմա յեղած փնտռում ես տխուր
Դու այս ամենը, ինչ սնցավ, գնաց,
Չքացավ անհետ՝ յես չդառնալու,
Իսկ դու ճամբորդ ես դեռ ճամբա չելած:

1926 թ.

Յերևան

ԱՆԾԱՆՈՅ ԱՂԶԿԱՆ

Անծանոթ աղջիկ, արդյոք ով ես դու,
Արդյոք ով ես դու, անծանոթ աղջիկ.
Դժբախտ ես դու մեր անծանոթությամբ,
Թե՛ դրանով յես այժմ յերջանիկ:

Յես շատ կուզեյի քեզ տեսնել մի ուր,
— Այժմ չգիտեմ անունդ նույնիսկ,
Մի անգամ միայն այս իմ բաց սրտով
Կուզեյի հեռվից ժպտալ քեզ մեղմիկ:

— Բայց մի՞թե այսպես ավելի լավ չի,
Կարող ե հարցնել սիրտդ կասկածոտ.

— Վո՛չ խոսք ենք տալիս հայացքներով քի,
Վո՛չ խաբոււմ ե մեզ մի հույսի կարոտ:

Գիտեմ, դու ունես մի փոքրիկ շրջան՝
ընկեր, քույր, ծնող, քեռի ու սիրած,
Ու քաղցր ե թվում այդտեղ ամեն բան,
Այդ քաղցրությունից քո հոգուն թմրած:

Բայց գիտեմ, շուտով պիտի հագնես
Քո ջանել հոգին քաղցրությունից պաղ
և ըմբոստացած թաղուն, ախամա
Յելը պիտի փնտռես կյանքից այդ դժբախտ:

Յես այժմ չունեմ ոտար, հարազատ.
Այդ սահմանափակ կյանքից ինձ համառ
Նետել եմ հեռուն, և սիրտս ազատ
Բաց ե կաշկանդված սրտերի համար:

1928 թ.

Յերևան

ՔԱՂՔԵՆԻ ԱՂՋԿԱՆ

Մշուշոտ որերին պատուհանիդ մոտ
Նայում ես փողոց աչքերով խաբող.
Մեկն ես փորձում փողոցում ցենսոտ,
Վորպեսզի կյանք տա քո հոգուն մեռնող:

Լարել ես թակարդդ փողոցի միջում
Ու սպասում ես անհամբեր վորսին.
Հասել ես աչքդ, ինչպես աղոթքում
Յեվ յերազում ես անցածիդ մասին:

Հիշում ես անցածն յերազի նման,
Յերանի տալով քո հոգու խորքում,
Բայց չե փոր դու յեկ յերազ ես միայն
Տենդոտ որերի բոցավառ ծոցում:

Դու հիշատակն ես անցածից անհաս,
Վոր յերևում ես պատուհանիդ մոտ.
Բայց շուտով դու ել յերազ կդառնաս
Յեվ ո՞վ կնայի որերին ազոտ:

Միշտ յերևում ես պատուհանիդ տակ,
Յերբ փոր յերկինքը լալիս ե հատ-հատ.
Դու յեկ ես լալիս յերկնի հետ մենակ
Անվերջ մոռացվող անցածդ ու ներկադ:

1924 թ.

Յերևան

ՅԵՐԵՎԱՆ

Գլուխը դրած Քանաքեռի բարձրունքին,
Արաքսի մեջ իր փոռքերն ե լվանում.
Փախել ե նա Ալագյազի փեշերին,
Վորոնք նրան փաթաթել են որոցքում:

Նրա առաջ Մասիսներն են փոքր ու մեծ,
Վոր կանգնել են յերկրի վրա վոնց հսկա.
Մեծը՝ վորպես ծեր պատվավոր գյուղացի,
Փոքրը՝ ջահել—ու կանգնել ե վոնց փեսա:

Զանգու գեան ել իր ջրերով ամեն որ
Յերգ ե ասում ականջի տակ դյուցազնի,
Յեվ իր յերգից պսակ հյուսած բյուրավոր
Զարդարում ե որորոցը մանուկի:

1929 թ.

Լենինգրադ

ՆԵՆԵԿԻՍ

(Ն Ա Մ Ա Կ Լ Ե Ն Ի Ն Գ Ր Ա Դ Ի Յ)

Ել վոնց ես, Նենե, վոլորում ես դեռ
 Իլիկդ բարակ,
 Թե՛ նա յեւ հիմա ընկած ե անտեր,
 Կոտրած թախտի տակ:
 Ինձ միշտ հասնում են լուրեր քո մասին,
 Պարզ-վորուշ լուրեր,
 Վոր դու կորցրել ես հանգիստդ վերջին,
 Սառնությունդ ծեր:

Ու շատ գիշերներ ահ ու դողի մեջ
 Դու վեր ես թռչում,
 Սարսափով պատմում յերագներդ անվերջ
 Ու խաչ ես հանում:
 Իսկ հաճախ անքուն լուսացնում ես դու
 Աչքերդ փակած,—
 Յերագները չար, մտքերն ահարկու
 Տեսիլներ դարձած,

Այլանդակ ձեռով խառնված իրար
 Խաղում են անկապ,
 Կմախքացած տան պատերի վրա
 Ու անցնում շտապ:
 Յեւ դու հալածված կասկածներից չար
 Անիծում ես քեզ,
 Հանգիստ ես փնտրում մտքերից ոտար,
 Յերագներից մեծ:

Յեւ այդ ուշ ժամին վառում ես ռժախի
 Կրակը թաղված,
 Ու լուրթյան հետ լուռ ես յերկար
 Գլուխդ կախած.
 Կատուն ե մենակ մոռացնում մոխրում
 Աչքերով իր փակ,
 Իսկ պատի ճեղքից վորդն ե սվացնում

Միայն ու պահ:
 Ու թվում ե քեզ, վոր այդ ուշ ժամին
 Պիտ վերադառնամ,
 Ու կեսնես ինձ որերիդ ծայրին
 Դու վերջին անգամ:
 Ահա թե ինչու ուրախ յերկյուղից
 Սոսկում ես անձայն,
 Յերբ շունն ե հաջում կամ դռնն տակից
 Հսկում ե մի ձայն:

Գրում են նույնպես, վոր դու դարմացած
 Հարցնում ես հաճախ,
 Թե ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ վշտացած
 Վճռեցի անհաղթ,
 Թողի հեռացա արտերն ընդարձակ,
 Ծնող, տուն, յեղբայր—
 Հեռացա անձայն, ընկա մեն-մենակ
 Աշխարհով անծայր:

Այսպե՛ս, յես դարձա մի բարդ հանելուկ
 Քեզ համար հիմա,
 Իսկ դու ինձ համար մնացիր մի պարզ
 Հեքյաթ հնամյա:
 Պատմում են նույնպես, վոր մի սև կասկած
 Միտդ ե մտել,
 Թվում ե մի պահ . . . և դու քարացած
 Դառնում ես մեռել,

Վոր յես ել չկամ, կորել եմ անդարձ
 Աշխարհում ոտար,
 Իսկ քեզ խաբել են լուրերով սարքված
 Տարիներ յերկար.
 —Յեւ գուցե հիմա զկորչեմ անհետ
 Մեծ Արևելքում
 Դավաճան, վարձված Չան-Կայ-Շիի հետ
 Մղվող պայքարում:

Ասում են նույնպես, վոր խմացել ես,
Թե ինչպես հանկարծ
Թոռիդ սիրածը ուրախ պարզերես
Պսակի գնաց.
Ու թվում ե քեզ, վոր դարձած անհույս
Յես տուն չեմ դառնա,
Ձեռ տեսնի ել ինձ աշխարհում այս լույս,
Կարոտով հսկա . . .

Մի հուզվի, նենե, կանցնի և շուտով
Քո վիշտը ոտար,
Կգամ յես նորից, մանկան ծիծաղով
Կտեսնենք իրար:
Կգամ ես, նենե, նստած յերկաթե
Սև թռչնի վրա
Ու կլնանք մենք, կթռչենք անթև
Դեպ Ձախարովկա:

Կգամ ես, նենե, Բաղդադ—Հալեպից,
Բայց կգամ մի որ,
Կբերեմ ինձ հետ այս մեր աշխարհից
Գործերը բոլոր,
Վոր դու հասկանաս, շոշափես, տեսնես
Ու ինքդ քանդես
Հանգուցյները բարդ ու ինքդ լուծես
Հանելուկը մեծ:

Յես նորից, նենե, ես հին, առաջվա
Արշուն եմ խելառ,
Վոր քանի անգամ ծառերից ընկա
Ընկույզի համար,
Յեվ դու շալակած բերում եյիր տուն
Ձուլերից անտեր,
Աղաչում եյիր, անհույս խրատում
Ու լալիս ինձ հետ:

Այդ յես եմ, այն, Ձախարովկացի

Քո թուր չորան,
Վորը շնորհիվ, քեզ անհասկանալի
Ուժի գորության,
Դուրս թռավ թափով, դարերով ծամված
Այդ կյանքից կտր,
Հաղթեց սերունդներ, մաքերը ձևված,
Հույզերը տկտր . . .
Յեվ այժմ այստեղ անկաշկանդ, ազատ,
Անգունալ ու արի,
Կանգնել եմ վստահ, ինչպես հարադատ
Ժառանգն աշխարհի,
Նայում եմ շեշտով յերկրագեղին վողջ
Հոգով անհանգիստ . . .
Ուզում եմ, նենե, աշխարհը ամբողջ
Թևիս տակ դրած,
Տուն վերադառնամ հաղթական քայլով
Ուրախ, պարզերես,
Մեծ աշխատանքի, մեծ բերքը մեջքիս
Մեր դուռը բացես:

1929 թ.

Լենինգրադ

ԱՐԵՎԵԼՔ

Под внешне незыблемой по-
верхностью открылся необъ-
ятый океан, которому доста-
точно прийти в движение,
чтобы разметать вдребезги
целые материки

(K. Маркс)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Արևելքը հին դարերի
Հեքյաթների ծննդավայր,
Հրաշքների աղբյուր անվերջ
Առասպելի ծնող ու հայր.
Յոթ գլխանի դեքերի բուն,
Կախարդական հսկա մի կուժ,
Գետակները անմահական,
Աղբյուրները ամենաբուժի:
Արևելքի հազար ու մեկ
Գիշերները համատարած,
Վոր պատմել են սերունդները
Հազար ձևով նրանց հյուսած,
Վորոնց մասին տառա աշխարհ
Բան է պատմել գիշերն անքուն,
Վորոնք այժմ նոր ձևերով
Փոթորկվում են միշտ իմ հոգում:
Այսոր նորից, յերբ թերթում եմ
Լրագրներն ամենուրյա,
Յես տեսնում եմ հազար հրաշք
Արևելքի դաշտի վրա.
Ու զգում եմ հեքյաթները,
Վոր պիտ հյուսվեն ապագայում.
Հեքյաթները՝ վոչ թե վիշապ
Կամ խնձորի ծիրանագույն,

Վորը խեց դեռ մտալից
Թափափորի փոքրիկ տղան,
Բյուր տանջանքով բերավ հասցրեց
Հրաշագեղ սիրած աղջկան:
Հեքյաթները պիտի հյուսվեն
Արևելքում, իրա մասին,
Առասպելներ, վորոնց հերոսն
Պիտի լինեն հնդիկն ու չին:

Նրանց անեղ պայքարը մեծ,
Վոր տանում են նրանք այսօր,
Պիտի յերգեն ապագայի
Համերոսներն հազար ձևով:
Ու սերունդներն բյուր ներքողով
Փառաբանեն պայքարը այդ,
Սերունդները, վոր չեն տեսնի
Իրենց գլխին մորակ ու փայտ:
Եզ գալիքի յերգն է անա,
Վոր հնչում է շատ-շատ սրտում,
Այս մեծ կովի արյունն է վառ,
Վոր հոսում է բյուր սրտերում.
Ու այս կովի թափով հարբած
Փոթորկվում է սիրտս տեղում,
Փոթորկվում է, թևավորվում
Մեր օրերի թափով հուժկու:
Յեվ փոթորկվող սրտիցս անա,
Վորպես հեքյաթ դուրս է ժայթքում
Այս մեծ կովից մի յերգ հնչին,
Վորն հյուսվում է արևելքում:
1.

Սև գիշեր է, մութ ու զնդան,
Կայծակներն են կոտրավում
Յեվ ձեղքելով ժայռն ամպեր
Դեպի դաժ են սլանում:

Ու անձրեր հեղեղի պես
Յերկնից թափվում դեպի ձոր,
Հեղեղում է աշխարհը վողջ
Սրբում, տանում փռչին չոր:

Անապատը, վոր վառվում էր
Արևի պես շիկացած,
Յեվ ավազը յերկինք հանում
Են մեծ քամին կատաղած.
Փոթորկվում էր անապատը,
Ինչպես ովկյան մրրկոտ
Ու խեղդում էր կարավաններ
Փռչին լցրած մինչ կոկորդ:

Անապատը այդ կեսորվա,
Վոր հոց էր կայծերի,
Այժմ կուրծքը դեմ է ավել
Հրեղնացած թրերի,
Վոր նետում են սև ամպերը
Յեվ խավարը անթափանց.
Մութ ամպերը վորոտում են
Արևելքում շիկացած:

Վորոտում են քարերի մեջ
Բների մոտ խժերի,
Սարսափեցնում ոձ ու կարիճ,
Առյուծներին կատաղի:
Դղրդում է արևելքը
Վորոտմունքից ամպերի,
Վոր լիզում են ձորը, լեռ ու դաշտ
Լեզուներով սարսափի:

Ու յերկյուղով քուն է մտել
Արևելքը մշուշոտ,
Քնել են վողջ քաղաքները
Ու գյուղերը միշտ փռշոտ:

Մենակ այնտեղ քյոշքներում
Իմաստուններն խորհրդով,
Հա թերթում են գիրքը իրենց
Լալն ու վատը խորհելով:

Մեհյաններում գորգով պատած
Յեվ պատերը մարգարիտ,
Քեֆ են անում արևելքի
Իշխաններն անժպիտ:
Նրանց դիմաց նստոտել են
Միասիոններն արևմուտքի
Յեվ լափում են մի գիշերում
Աշխատանքը միլլիոնների:

Նոցա շուրջը արբեշում
Բարձերի մեջ հինավուրց,
Հա վխտում են հարձերն նոցա
Իրենց նման մակաբույծ,
Մերկ են, տկուր և ճահիճի
Վորդերի պես վորորուն,
Ճարպոտ լեշով թավալվում են
Փետուրների ովկյանում:

Իսկ մեջ տեղում, — արևելյան
Գորգի վրա թանկագին,
Կոտրտվում է նուրբ վոտներով
Ծախու առված պարուհին:
Հազար ձևով շրջում է նա
Կանթեղի տակ կաթնալույս,
Վոր զարթնեցնի տերերի մեջ
Մարած կրքի անգոր հույս:

Իսկ տերերը կովի աչքով
Քաշ են յեկել նրանց քով
Յեվ նայում են, և՛ վորոճում
Իրենց նեխած մտքերով:

Ու ծծում են ճահճում պառկած
Ձագերի պես խողերի,
Ծծում ագահ, լիզում անվերջ
Ստինքները հարձերի,

Մինչև անգոր բաց են մնում
Բերանները լորձուկքոտ,
Ու թմրում են ուղեղները
Յերկու յերեք առավոտ:

2.

Իսկ դաշտերում, ստեպներում
Մեծ գետերի յեղերքներին,
Լճերի մոտ, ճահիճներում,
Կիրճերի մեջ խոր ու մթին

Տարածվել են ցիր ու կորած
Տնակները միլլիոնների,
Տնակները, վորոնք կարծես
Շիրմաքարն են կառուցողի.

Ու նոցա տակ քուն են մտել
Մշակները կմախքացած,
Վորոնց հացը շեկ ավաղն է
Քրախնքի հետ շաղախված:

Նրանց մարմնից ապարանքներ,
Պալատներ են դուրս քամվել
Ու նրանց մեջ, մարմինն նոցա
Վաճառքի յե դուրս հանվել:

Նոցա քրախնքն ինդոս, Գանգես
Գետերից ել վար հորդառատ
Հեղեղել է աշխարհը վողջ,
Դարձել հազար պերճ գարդարանք.

Նոցա մարմնից ծորացել են
Բազմահանգույց ճոխ յերկրներ,
Վորոնց շուրջը իմաստուններն
Միտք են ճոճում դարերից վեր.

Միտք են ճոճում ու խճավում
Մտքերի մեջ յեթերային,
Ճիգ են թափում, վոր խճեն
Ձառանցանքի այդ բարդ ցանցին,

Մշակներին, վոր լիզում են
Շեկ հողերը կոշտ, չոր ու հին,
Ծծում, լիզում, վոր ստեղծեն
Մեղրի կաթիլ տերերին.

Սակայն ինչքան շատ ու շատ է
Քամվել նոցա ուժը յերկաթ,
Այնքան էլ շատ կուտակվել է
Նրանց կրճքում գայլույթ ու թափ:

Ու ցրվել են նոքա ամբողջ
Արևելքում անծայրածիր—
Հեռու, մոտիկ, կպած հողին
Դարձած փոշոտ մոռացված իր.

Սակայն ունեն նոքա մի աստղ
Իրենց սրտի խոր—խորքերում,
Վորը սնվում, մեծանում է,
Յերբ մարմինն է նոցա հյուծվում:

Ստեղծել են նույնպես նոքա
Իրենց սրտի զուտ սրտիկից
Վառ ու պայծառ դեմքեր արդեն
Ու նետել են նոցա հանդես,

Վորոնք նույնպես այդ ուշ ժամին
Հավաքվել են իրարու մոտ,
Հավաքվել են, միտք են անում
Այս մեր կյանքի որենքներով,

Վորպես ցնցեն վերջին անգամ
Այս աշխարհը հիմքից նեխած,
Ցնցեն հիմքից, մաքրեն նրան
Ճարպակալած որենքներից:
Ու ահա այդ կես գիշերին

Յեւան նոքա կիսամերկ,
Շտապ թռան նկուղներից

Մզկիթները հնակերտ,
Յեւ բարձրացան դեպ մինարեն
Նզ գիշերին ահափոր,
Վորոտացին դեպի հեռուն
Իրենց ձայնով անսովոր:
Նոցա կըծքում հավաքվել եր
Մաղձը մեռած սերունդների,
Վոր չորացան ծովափերում
Յեւ մայթերում քաղաքների:

Մկաններում ու մտքերում,
Տանջվողների կամքն եր հուժկու
Ու բոլորի հույսով վառված
Կովի զանգը յեւան տալու:

3.

Մինարեյից մինչ մինարե
Ձայն են տալիս իրարու
Ու միասին—բոլորը մեկ,
Վորոտում են դեպ հեռու:

Հորիզոնից մինչ հորիզոն,
Յեզերքներից մինչ յեզերք
Ձայնը ահեղ սլանում է
Հրեղնացած կայծի հետ:
Ձայնը նոցա,—կամքը հանուր
Ու վառ հույսը արևոտ,
Վորին դարեր սպասել է
Արևելքին յերազկոտ:

Ու ձայնի հետ կարծես ճեղքվեց
Հողը հազար մի տեղից,
Յեւ թվաց թե մեռելներն ել
Դուրս նետվեցին շիրիմից...

Հապճեպ յեւան դեմքերը չոր
Նկուղներից հնամյա,
Վորոնց միջին կազմալուծվեց
Մարմինները յերկաթյա:

Դուրս նետվեցին շքեղազարդ
Քաղաքներից լուսավոր,
Վորտեղ մինչ մահ—ձիերի տեղ
Կառք են քաշել ամեն ուր:
Դուրս սողացին խրճիթներից
Հայնածավալ արևելքի,
Վորոնք անվերջ ծառայել են
Իբրև շիրիմ աշխատողի:

Դուրս նետվեցին մերկ ու տկուր
Ժպիտներով քարացած,
Վորոնք անվերջ ջրերի տեղ
Քրտինքով են հաղեցած,
Կամ բռնձի արտերի մեջ,
Ճահիճներում ծանծաղոտ,
Հունձ են արել ուր ու գիշեր
Որվա հացի միշտ կարոտ:

Յեւ կամ թեյի դաշտերի մեջ
Արևելքում ընդարձակ
Արշալույսից մինչ վերջալույս
Աշխատել են շարունակ:
Դուրս նետվեցին բոբիկ, տկուր
Մերկ, անթի ու ծարավ,
Դուրս նետվեցին կին, յերեխա,
Ծերուկ, ջահել ու պառավ...

Դուրս սողացին բոլորը մեկ
Ում վոր հոգում անդադար
Սերմ եր ձգել արևը թեժ
Դաշտերի մեջ միշտ ոտալ:

Ու թռչում են խառնիճաղանձ
 Մասսաները բազմալեզու,
 Հոսում անեղ, վոնց վոր լավա,
 Աշխարհները հեղեղելու...
 Նոքա այրված, հրեղված են
 Արևներով վառ ու անշեջ,
 Նոցա սիրտը թաթախված է
 Բոցավառվող լույսերի մեջ...
 Նոցա դեմքը դեղին է — մութ,
 Խնչպես ավազն անապատի,
 Նոքա ամբողջ արևելքն են,
 Արևելքը հեքյաթների:
 Հեքյաթային ձիու նման
 Սլանում են ամեն կողմից,
 Անխոս ու լուռ, խառնիճաղանձ
 Արշավում են հազար տեղից.
 Ու գիշերվա փոթորիկը,
 Նոր փոթորկով հաջորդեցին
 Հիմնահատակ կործանելով
 Մեհյանները ճոխ — թանկագին:
 Նոցա բերնի շունչը անեղ,
 Խնչպես բոցը լավաների,
 Անհետ կերպով փոշի դարձրեց
 Մարմինները միշտ յուզալի:
 Ամեն մեկը կայծ է վառվող,
 Մի մասնիկը արևների,
 Վորին յերբեք չեն հանգցնի
 Ուկյանոսներն այս մեր յերկրի:
 Ու թռչում են ամեն կողմից,
 Վորպես ձուլվեն մեկը — մեկի
 Յեվ միասին ջերմ վողջունեն
 Արևածագն հողագնդի:

Հուռ պատուկեց հորիզոնը,
 Հույսը ընկավ ամպերին,
 Վորոնք հապճեպ փախուստ տվին
 Ճամբա տալով արևին.
 Յեվ դուրս յեկավ հորիզոնից
 Մեծ արևը ժպտերես,
 Վոր ծագել էր հազար անգամ
 Ու ժպտացել այսորվա պես.
 Բայց ամբոխը, վոր քանդել էր
 Մինարեներն հնամյա,
 Հին նամագով չվողջունեց
 Արևածագն այդ որվա,
 Այլ բոլորի չոր դեմքերում
 Ժպիտ խաղաց մանկական
 Ու միասին արևի հետ
 Ահեղաթափ դուրս յելան...
 Անհետ կերպով ավերեցին՝
 Պարիսպները չինական,
 Վորով մինչ այդ պաշարված էր
 Աշխարհամայր Ասիան.
 Նլի անվերջ քար էր շարում
 Արևմուտքը դիմակված,
 Վոր այդպիսով ճգմի անվերջ
 Դեղինավառ բյուր մարդկանց:
 Աչքերն հառած մեծ արևին՝
 Նրա լույսով խելագար,
 Վոր ծծել են դարեր անվերջ
 Դաշտերի մեջ անդադար.
 Սլանում են սամումի պես
 Բռնած ուղին արևի,
 Վոր յերբ արևն արևմուտքը
 Ալ գուճներով կվառի,—

Նույն բոցերով բոցավառված
Աշխարհը հին հազար տեղից
Ու կծուվեն բոցերը այդ,
Բոցերի հետ ամենուրեք
Յեւ կստեղծվի աշխարհային
Չտեսնված մի խարույկ ...
Կայրվեն անհետ պալատները,
Վորտեղ մարդկանց կյանքով հարբած,
Վորոճում են ճարպոտ խելքով
Նոր ցնորքներ մահատարած:
Բոցավառված աշխարհում վողջ
Կայրվի ընդմիջտ հինը ճարպոտ,
Այդ բոցերում կվողջունեն
Մի թարմ կյանքի վառ առավոտ:

1925—26 թ.

Սուխում—Յերեան.

51912